

26.5.2026

VN/11277/2025

VN/11277/2025-OM-18

Demokratiaohjelman työryhmän kokous 3/2026; Pöytäkirja

Aika 23.4.2026 klo 14.00–16.00

Paikka Meritullinkatu 10, K214 Seminarium / Microsoft Teams -kokous

Osallistujat

(varajäsen suluissa):

- (x) Johanna Suurpää, oikeusministeriö (puheenjohtaja)
- (x) Henni Axelin, opetus- ja kulttuuriministeriö (varapuheenjohtaja)
- (x) Niklas Wilhelmsson, oikeusministeriö
- (-) (Jyrki Jauhiainen)
- (x) Sanna Malkki, valtioneuvoston kanslia
- (-) (Risto Alatarvas)
- (-) Katri Viinikka, ulkoministeriö
- (-) (Jussi Kanner)
- (-) Hanna Partanen, sisäministeriö
- (-) (Maarit Nikander)
- (x) Eero Pelkonen, puolustusministeriö
- (-) (Eijaliisa Kettunen)
- (x) Markku Mölläri, valtiovarainministeriö
- (x) (Katju Holkeri)
- () ~~Aki Tornberg, opetus- ja kulttuuriministeriö~~
- (x) (Erno Hyvönen)
- (x) Antonia Husberg, maa- ja metsätalousministeriö

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Oikeusministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

(-) (Sami Tantarimäki)

(-) Eero Salojärvi, liikenne- ja viestintäministeriö

(-) (Hanna Laurila)

(x) Laura Kuusio, sosiaali- ja terveysministeriö

(-) (Riikka Pellikka)

(-) Pekka Harju-Autti, ympäristöministeriö

Sihteeristö:

(x) Sini Keinonen, opetus- ja kulttuuriministeriö

(x) Liisa Männistö, oikeusministeriö

(x) Nina Suorsa, oikeusministeriö

Kutsutut asiantuntijat:

(-) Anna Bruun, työ- ja elinkeinoministeriö

(x) Arto Jääskeläinen, oikeusministeriö

(x) Tuija Kasa, Helsingin yliopisto

(x) Heikki Lauha, Sitra

(x) Anniina Leiviskä, Oulun yliopisto

(x) Mia Luhtasaari, oikeusministeriö

(x) Laura Nurminen, oikeusministeriö

(x) Nina Penttinen, Opetushallitus

(x) Anu Polojärvi, oikeusministeriö

(x) Elina Rissanen, oikeusministeriö

(x) Mikko Tujula, Eduskunnan kanslia

Esityslista

1 Kokouksen avaus ja läsnäolijoiden toteaminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 14.04. Todettiin läsnäolijat.

2 Esityslistan hyväksyminen

Hyväksyttiin muutoksitta.

3 Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen (liite 3.1)

Hyväksyttiin pöytäkirja julkaistavaksi Hankeikkunassa.

4 Hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuurin vahvistaminen

Kansallisten dialogien malli ja Etnon dialogit

Katju Holkeri (VM) esitteli kansallisten dialogien mallin. Kansalliset dialogit on Suomessa kehitetty, laajalle levinnyt demokratiainnovaatio yhteiskunnallisen vuoropuhelun lisäämiseen kansalaisten, yhteisöjen ja viranomaisten kesken. Dialogien aiheiksi valitaan puolivuositain yhteiskunnallisesti keskeisiä ja eri toimijoita koskettavia teemoja. Tulokset kytetään päätöksenteon valmisteluun ja päivittyvään tilannekuvaan.

Vuodesta 2020 lähtien on järjestetty noin 1200 dialogia. Valtionhallinnossa dialogien tuloksia on hyödynnetty mm. politiikkavalmistelussa, tavoitteiden ja strategioiden laadinnassa, ydinprosesseissa sekä ennakointi- ja varautumistyössä.

Nina Suorsa (OM) esitteli etnisten suhteiden neuvottelukunnan (Etno) järjestämiä ja suunnitteilla olevia dialogeja. Etno järjesti vuosin 2023–2025 yli 30 paikallista dialogia rasismista nuorten ja päättäjien kesken. Vuosina 2026–2027 järjestetään seurantatapaamisia päättäjien ja nuorten kanssa sekä viestintäkampanja joilla mm. sitoutetaan kuntia dialogeissa esiin tuotujen toimenpiteiden eteenpäin viemiseen. Vuosille 2026–2027 on valmisteilla Etnon demokratiadialogeja, joiden tavoitteena on mm. lisätä nuorten luottamusta ja osallistumisen motivaatiota sekä tehdä viranomaisille tunnetuksi osallistumisen esteitä.

Keskustelussa ehdotettiin kansallisten dialogien ja Etnon järjestämien nuorten maahanmuuttaneiden dialogien tulosten yhteistä viemistä tiedoksi kansliapäällikkökokouksiin. Menetelmän näkyvyyden lisäämiseksi ehdotettiin niiden tuomista esiin mm. demokratia.fi-sivulla ja Opetushallituksen materiaalipankissa. Todettiin, että dialogien vaikuttavuutta ja menetelmän toimivuutta olisi hyvä arvioida.

Kansalaisraadit ja -paneelit ministeriöiden valmistelussa ja päätöksenteossa

Liisa Männistö (OM) ja **Heikki Lauha** (Sitra) esittelivät puntaroivan kansalaispaneelin menetelmää sekä [Kansalaispaneelit ministeriöissä - hanketta](#), jossa pilotoidaan lasten ja nuorten kansalaispaneeleita ja pyritään vakiinnuttamaan kansalaispaneelimentelmä ministeriöiden käyttöön. Männistön mukaan puntaroiva kansalaispaneeli menetelmänä herättää ministeriöissä kiinnostusta. Pilottihankkeessa isoimpana haasteena on ollut osallistujien rekrytointi. Lauha kertoi, että paneeleja toteuttaneissa ministeriöissä kansalaispaneelit nähdään pääsääntöisesti lupaavana ja hyödyllisenä menetelmänä tuoda harkittu kansalaismielipide osaksi valmistelun tietopohjaa ja prosessia. Yksittäisten paneelien järjestäminen osana valmistelijan muuta työtä on kuitenkin koettu melko raskaaksi. Kansalaispaneeli on resursseja vaativa menetelmä ja sen toteuttaminen ministeriössä muun osallisuustyön ohella on haastavaa.

Lauha esitteli lisäksi muita Sitrassa meneillään olevia, kansalaisosallistumisen edistämiseen tähtäviä menetelmiä ja prosesseja, kuten Voxit, kansalaisosallistumisen prosessi työperäistä maahanmuuttoa koskevan politiikkavalmistelun tueksi sekä kuulemisen ja valmistelun apuri.

Keskustelussa todettiin, että uudennlaisille osallistumisen muodoille on kysyntää. Peräänkuulutettiin kuitenkin tietynasteista joustavuutta menetelmien hyödyntämisessä ja soveltamisessa. Esim. osallistujarekrytointiin, etenkin haastavien ryhmien tavoittamiseksi tulisi löytää jokin systemaattinen tapa. Olisi hyvä myös hyödyntää käytettävissä olevaa tutkimustietoa menetelmien

käyttöön otossa ja arvioinnissa. Erilaisia menetelmiä olisi hyvä yhdistää tai ketjuttaa saman osallistumisprosessin sisällä.

Päätös: Merkittiin alustukset ja käyty keskustelu tiedoksi.

5

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittäminen

Katsaus demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa

Opetusneuvos **Nina Penttinen** Opetushallituksesta totesi, että demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus on kirjattu perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden arvopohjaan ja laaja-alaisina osaamistavoitteina. Demokratiakasvatusta edistetään koulun toimintakulttuurissa ja demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus näkyy eri oppiaineiden tavoitteissa.

Demokratiakasvatuksen visio ja kehittämisryhmä

Demokratiakasvatuksen asiantuntija **Mikko Tujula** eduskunnan kansliasta kertoi demokratiakasvatuksen kehittämisryhmän toiminnasta. Kehittämisryhmässä on jäseniä julkishallinnosta, järjestöistä ja yliopistoista. Ryhmän tavoitteena on mm. vahvistaa demokraattisia arvoja ja demokratiaa, rakentaa yhteistä ymmärrystä demokratiakasvatuksesta sekä kehittää demokratiakasvatusta järjestelmällisesti, pitkäjänteisesti ja ylivaalikautisesti. Ryhmä julkaisi syksyllä 2025 demokratiakasvatuksen vision ja tavoitteena on suunnitella ja toteuttaa visiota yhteiskunnan eri tasoilla.

Demokratiakasvatus polarisaation ajassa ja ihmisoikeuskasvatuksen tilanne Suomessa

FT, kasvatusfilosofian dosentti, apulaisprofessori **Anniina Leiviskä** Oulun yliopistosta kertoi tutkimushankkeesta, jossa tarkasteltiin kasvatuslähtökohtia erimielisyyden ja polarisaation hallintaan. Leiviskän mukaan polarisaatio on lisääntynyt Suomessa, nuorten poliittiset näkemykset ovat sukupuolittuneesti polarisoituneet, ja eriytyminen ja eriarvoistuminen ovat lisääntyneet koulutusjärjestelmän eri tasoilla.

Demokratiakasvatuksella on Leiviskän mukaan vahva perusta opetussuunnitelmien perusteissa. Toteutus on kuitenkin epäyhtenäistä ja riittämätöntä. Keskeisiä ongelma- ja kehittämiskohteita ovat osallistavien menetelmien ja toimintatapojen vähäisyys, eriytymiskehitys koulutusjärjestelmän eri tasoilla, vähemmistöjen asema sekä valmiudet kohdata digitaalisten ympäristöjen mukanaan tuomia haasteita.

Demokratiakasvatuksessa tulisi keskittyä polarisaatiokehityksen torjumiseksi demokratian ydinarvojen ja normatiivisten rajojen vahvistamiseen, erojen ja eriarvoisuuksien tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen, lisäämään lasten ja nuorten kykyä deliberaatioon ja erimielisyyden rakentavaan kohtaamiseen ja käsittelyyn, lisäämään kykyä poliittisten tunteiden ilmaisuun ja säätelyyn sekä

vahvistamaan lasten ja nuorten osallisuutta ja omaehtoista poliittista toimijuutta tukevia käytänteitä.

FT, tutkijatohtori **Tuija Kasa** Helsingin yliopistosta kertoi ihmisoikeuskasvatuksen tilanteesta Suomessa. Kasan mukaan opetussuunnitelmien perusteet antavat hyvän perustan ihmisoikeuksien käsittelylle, mutta systemaattinen ja eksplisiittinen ihmisoikeuskasvatus opettajille on jäänyt puuttumaan. Toisin sanoen ihmisoikeuksien oikeus- ja tietoperustaa ei käsitellä riittävästi ja suoraan. Tilanne näyttäisi hieman parantuneen viimeisten kymmenen vuoden aikana selvitysten pohjalta (on toteutettu erilaisia hankkeita ja materiaaleja on koottu ja uusia on tuotettu). 70 % opettajista kuitenkin koki, ettei demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ollut käsitelty riittävästi opettajankoulutuksessa. Puolet koki, ettei ole saanut asiaan liittyvää koulutusta, 10 % oli suorittanut aiheesta kurssin.

Perus- ja ihmisoikeusongelmat suomalaisissa kouluissa eivät Kasan mukaan ole hävinneet (esim. kantelut oikeusasiamies, avit ym., toistuvia teemoja, kuten uskonnolliset tilaisuudet, vammaisten lasten kohtelu, erityisen tuen järjestelyt, turvallinen oppimisympäristö jne.). Korkeakoulujen autonomia ja tutkimusperustainen opetus ovat tärkeitä, mutta tarvittaisiin valtion tukea, jotta kansallisesti yhdenvertainen opettajankoulutus voisi toteutua. Tähän liittyen on annettu suosituksia vuosien mittaan vuodesta 2014 alkaen.

Keskustelussa korostettiin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen pitkäjänteisyyttä ja ylivaalikautisuutta. Todettiin, että myös laissa ammatillisesta koulutuksesta (2 §) tavoitteeksi on asetettu ”tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi”. Tätä tavoitetta on kuitenkin vaikea edistää nykyisellään.

Päätös: Merkittiin alustukset ja käyty keskustelu tiedoksi.

6 Muut asiat

Ei muita asioita.

7 Seuraava kokous

1.6.2026 klo 14.00–16.00

8 Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 16.03.